

דקדוקי קריאה בפרשה ובהפטרה ובראשון של חיי-שרה

יח א בְּאֵלֶיךָ:	אל"ף בצירי ולמ"ד ללא דגש. לא מלשון עץ אֵלון
יח ג וַיֹּאמֶר:	המ"ם פתוחה ומוטעמת באתנח בראש פסוק
יח ה וַאֲקַחְתָּ:	הוא"ו בשווא נע, לשון עתיד
יח ו הָאֵהָלָה:	במלעיל, ההטעמה באל"ף ולא בלמ"ד ¹
יח ז לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:	הקוראים תי"ו רפויה כמו ש וגם האחרים צריכים להיזהר מהבלעת אותיות "לַעֲשׂוֹשׁוֹ"
יח ח חֲמָאָה:	יש להשמיע את האל"ף, לא לקרוא חָמָה. וְהוּא-עֶמֶד: שתי התיבות מוקפות ומוטעמות בדרגא ²
יח יב וַאֲדַנִּי:	האל"ף אינה נקראת
יח יז הַמִּכְסָּה:	געיה בה"א והמ"ם אחריה בשווא נע
יח כא אַרְדָּה-נָא:	הרי"ש בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים. הַבָּאָה: הטעם בבי"ת, מלעיל ³ . עֲשׂוֹ כָּלָה: הכ"ף נותרה בדגש קל בגלל הפסק שבין התיבות
יח כו וְנִשְׁאַתִּי:	נשאר מלעיל למרות וי"ו ההיפוך לעתיד
יח ל יָחַר:	במלעיל, וכן הוא גם בהמשך
יט א וְלוֹט יֵשֵׁב בְּשַׁעַר-סְדֹם:	טעם טפחא בתיבת וְלוֹט
יט ב אֲדַנִּי:	הנר"ן בפתח והוא חול (רבים של אדון) ⁴ . וַיֹּאמְרוּ לָא: אין טעם נסוג אחור והלמ"ד דגושה בשונה מההמשך פס' ה וַיֹּאמְרוּ לוֹ שם הטעם נוסג אחור ליר"ד והלמ"ד רפה
יט ד טָרַם יִשְׁכְּבוּ:	הטעמה בטי"ת ובכ"ף, במלעיל ⁵
יט ט וַיֹּאמְרוּ:	בפשטא ולא בקדמא
יט טז וַיִּתְּמֵהָמָה:	ה"א ראשונה בשווא נח ושנייה במפיק
יט יט אֲמַלְטָה נָא:	הנר"ן דגושה במדויקים בעקבות המסורה אך אין טעם נסוג אחור למ"ם
יט כא הִפְכִּי:	הה"א בקמץ קטן, הפ"א בשווא נח והכ"ף אחריה בדגש קל
יט כג צַעֲרָה:	הטעם בצד"י, אין לחוש לאותם דפוסים הסוברים כי ההטעמה צריכה להיות ברי"ש
יט כז אֲשֶׁר-עֶמֶד שָׁם:	טעם נסוג אחור לעי"ן
יט כח וְעַל-כָּל-פְּנֵי אֶרֶץ הַכְּכָר:	תיבת וְעַל מוקפת ולא מרכא
יט לג בְּלִילָה הוּא:	תיבת הוּא ללא ה"א הידיעה
יט לח יִלְדָה בָּן:	טעם נסוג אחור ליר"ד והבי"ת בדגש חזק מדין אתי מרחיק
כ ב אֲחֵתִי הוּא:	טעם נסוג אחור לחי"ת וכן הוא בהמשך בפס' ה לעומת זאת אֲחֵתִי הוּא הטעם לא נסוג לאל"ף
כ ג בַּעֲלַת בָּעַל:	טעם נסוג אחור לעי"ן הראשונה
כ ה אָמַר-לִי:	געיה באל"ף. בְּתָם-לִבִּי: התי"ו בקמץ קטן
כ ו וַאֲחֻשֶׁךְ:	שי"ן שמאלית
כ ח וַיִּירָאוּ:	היר"ד בחירק מלא והרי"ש אחריה בשווא נע
כ יא כִּי אֲמַרְתִּי:	ברביע ולא כקורן ואחרים אשר הטעימו בזקף
כ יב אֲמָנָה:	האל"ף בקמץ קטן. אָךְ לֹא בַת-אֲמִי: טעם טפחא בתיבת אָךְ

¹ ובתיקון וחומש וסידור איש מצליח וסידור עבודת ה' הטעימו בלמ"ד בניגוד לדעת כל המקורות.

² לא כבקורן: וְהוּא עֶמֶד

³ והקורא מלרע יחשוש משינוי משמעות.

⁴ בניגוד למקרא דומה בתחילת הפרשה יח ג, שם הנר"ן בקמץ והוא שם ה' (ראה פירוש רש"י ד"ה אל נא תעבר מעל עבדך).

⁵ הזרקא והסגול באות תמיד בסוף התיבה (משמאל לאות האחרונה) ללא כל קשר למקום ההטעמה

כ טז וְאֵת כָּל וְנִכְחַת: תִּיבַת וְאֵת מוֹטַעַמַת בְּמִרְכָּא וְהַאֲלִיף בְּצִירִי, לֹא מוֹקֶף וּבִסְגוּל כְּבִקּוּרָן וְדוּמִיּוֹ

כא א וַיִּי: קִרָּא וְדַנִּי

כא ג הַנּוֹלֵד-לֹ: גְּעִיָּה בְּנִי. אֲשֶׁר-יִלְדָּה-לֹ: הַעֲמֵדָה קִלְה בִּירָד, הַלְּמִ"ד בְּשׁוּוֹא נַע וְדָגֶשׁ חִזָּק בְּלִמְ"ד הַשְּׁנִיָּה מִדִּין דְּחִיק

כא ד בֶּן-שְׁמֹנֶת יָמִים: שְׁתֵּי הַתִּיבּוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת מוֹקְפוֹת, אֵין לִקְרוֹא בְּטַעוֹתֵי בֶּן שְׁמֹנֶת-יָמִים כֹּא הַבְּהוֹלֵד: בְּמַלְעִיל

כא ו עָשָׂה לִי: טַעַם נִסּוּג אַחוֹר לַעֲיִן. יִצְחָק-לִי: גְּעִיָּה בִּירָד הָרֵאשׁוֹנָה וְהַצִּדִּי בְּשׁוּוֹא נַע

כא יא עַל אוֹדֶת בְּנֹ: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת עַל

כא יד וַיִּקַּח-לָחֶם: גְּעִיָּה בִּירָד. וְחִמַּת: בְּמַלְעִיל

כא טו מִן-הַחֲמַת: הַחִי"ת בְּצִירִי

כא טז כְּמִטְחָנִי קֶשֶׁת: אֵין טַעַם נִסּוּג אַחוֹר

כא יח אֶל-תִּירְאִי: הַטַּעַמָּה מִשְׁנִית בְּתִי"ו וְהַרִ"שׁ בְּשׁוּוֹא נַע

כא כֹּא וַתִּקַּח-לֹ: גְּעִיָּה בְּתִי"ו

כא כג הַשִּׁבְעָה לִי: טַעַם נִסּוּג אַחוֹר לַשִּׁי"ן וְדָגֶשׁ חִזָּק בְּלִמְ"ד, אֶתִּי מִרְחִיק. גִּרְתָּהּ בָּה: דָּגֶשׁ חִזָּק בְּבִי"ת מִדִּין אֶתִּי מִרְחִיק

כא כז לֹא בִּימָלֵךְ: הַלְּמִ"ד בִּפְתַּח

כא כח לְבִדְהָן: הַדְּלִ"ת בְּשׁוּוֹא נַע

כא ל כְּבִשְׁת: לֹא הִ"א הִיִּדְעָה. תִּהְיֶה-לִי: גְּעִיָּה בְּתִי"ו

כא לג וַיִּטַּע אֲשֶׁל: אֵין טַעַם נִסּוּג אַחוֹר, אֲשֶׁל הַאֲלִיף בְּסִגוּל

כא א וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲבִרְהָם: הַקּוֹרָא וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲבִרְהָם, מִשְׁבֵּשׁ אֶת מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב

כא ב הַמְּרִיָּה: הַרִ"שׁ בְּחִירָק חֶסֶר וְאַחֲרִיָּה יוֹד דְּגוּשָׁה וּבִקְמָץ. וְהַעֲלָהוּ: הַעֲמֵדָה קִלְה בִּהִ"א לִמְנוּעַ הַבִּלְעָת הָעִי"ן הַחֲטוּפָה. אֲשֶׁר אָמַר אֵלָיֶךְ: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת אֲשֶׁר

כא ג אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לֹ הָאֱלֹהִים: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת אֶל-הַמָּקוֹם, הַעֲמֵדָה קִלְה בְּאֲלִיף שֶׁל אָמַר-לֹ בְּגִלְל הַגְּעִיָּה שֶׁם וְכֵן הַדְּבַר בְּהַמְשָׁךְ פֶּס' ט

כא ח אֱלֹהִים: בְּגִרְשִׁים

כא יב כִּי-יֵרָא: הִירָד הַשְּׁנִיָּה בְּשׁוּוֹא. אֲתָה: הַטַּעַם בְּאֲלִיף מַלְעִיל וְהִיא מְנוֹקְדַת פִּתַּח. חֲשֻׁכָת: שִׁי"ן שְׁמַאלִית

כא כב יג וְהִנֵּה-אֵיל אַחֵר: יֵשׁ לְהַקְפִּיד עַל הַפְּרִדַּת הַתִּיבּוֹת לִמְנוּעַ שִׁיבוּשׁ מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב

כא יז אֲבִרְכָךְ: כִּ"ף רֵאשׁוֹנָה בְּשׁוּוֹא נַח לְמִרּוֹת הַקּוּשִׁי

כא יח וְהַתְּבַרְכוּ: הַרִ"שׁ בְּשׁוּוֹא נַע וְלֹא בְּחֻטָּף

כא כב כְּשֹׁד: שִׁי"ן שְׁמַאלִית

הַפְּטֵרָה וִירָא מַלְכִּים ב ד:

יֵשׁ לְשִׁים לֵב לְכָל הַמַּקְרִים שֶׁל כְּתִיב וּקְרִי.

ב אֶעֱשֶׂה-לָךְ: הַעֲמֵדָה קִלְה בְּאֲלִיף מִפְּנֵי הַגְּעִיָּה שֶׁם. כִּי אִם-אֶסּוּד שְׁמֵן: טַעַם מִרְכָּא בְּתִיבַת כִּי

ד עַל כָּל-הַכָּלִים: טַעַם מִרְכָּא בְּתִיבַת עַל בְּלִבְד, אֵין לְצַרֵּף לָהּ אֶת הַתִּיבָה שְׁלֹאֲחִרְיָה

ח לֹאכָל-לָחֶם: הַכִּ"ף בְּקִמְצָן קֶטֶן וַיֵּשׁ לְהִיזָּהֵר לֹא לְהַבְלִיעַ אֶת הַלְּמִ"ד שֶׁבְּסוּף הַתִּיבָה הָרֵאשׁוֹנָה וְתַחֲלִילַת הַתִּיבָה הַשְּׁנִיָּה. עֲבָרוּ: הָעִי"ן בְּקִמְצָן קֶטֶן

ט אֶל-אִשָּׁה: יֵשׁ לְהַקְפִּיד עַל קְרִיאַת הַמִּפְיָק, כֵּן הַדְּבַר גַּם בְּהַמְשָׁךְ הַפְּרָק

י עֲלִית-קִיר: הַלְּמִ"ד בְּחִירָק חֶסֶר וְהִירָד אַחֲרִיָּה דְּגוּשָׁה וּבִפְתַּח

יא וַיָּבֹא שְׁמָה: טַעַם נִסּוּג אַחוֹר לִירָד

יג חֲרָדָת: הַדְּלִ"ת וְהַתִּי"ו בְּשׁוּא נַח, לֹא לִקְרוֹא חֲרָדָת

כ וַיְבִיאָהּ: הוֹדִי בְשׁוּוֹא נח. עַד-הַצִּהָרִים: הַצִּדִּי בַקֶּמֶץ רַחֵב
 כד אֶל-תַּעֲצֹר-לִי: הַצִּדִּי בַקֶּמֶץ קֶטַן
 כו וְאָמַר-לָהּ: הִמָּם בַּקֶּמֶץ חֲטוּף (קֶטַן)
 כז לְהַדְפָּה: הִה"א בַּקֶּמֶץ קֶטַן הִה"א בְּסוֹף הַמִּילָה בַּמִּפְיָק. מָרָה-לָהּ: גַּעִיה בַּמָּם. הָעֵלִים: הַעִי"ן
 בְּשׁוּוֹא נח
 כט תְּבַרְכֶּנּוּ: הַרִ"ש בְּשׁוּוֹא נע. יְבַרְכֶּךָ: עַל אֵף הַקּוֹשִׁי, כ"ף רַאשׁוֹנָה בְּשׁוּוֹא נח
 ל אִם-אֶעֱזָבְךָ: כ"ף סוֹפִית דְּגוּשָׁה
 לד וַיִּחַם: הַחִי"ת בַּקֶּמֶץ קֶטַן
 לה וַיֵּשֶׁב: הַשִּׁי"ן בַּקֶּמֶץ קֶטַן
 ראשון של חיי שרה:

כג ד גַּר-וְתוֹשֵׁב אֹנְכִי: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת אֹנְכִי
 כג ה לְאָמַר לוֹ: הַטַּעַם בַּמָּם הוּא לֹא נִסּוּג
 כג ט בְּתוֹכָם: כ"ף רַאשׁוֹנָה בְּשׁוּוֹא נע וְלֹא בַחֲטָף
 כג יב עַם הָאָרֶץ: הַמִּילָה עַם בְּמַרְכָּא וְאִינָה מוֹקֶפֶת
 כג יח לְמִקְנֶה: הַנּוֹ"ן קְמוּצָה. בְּכָל בָּאֵי שְׁעַר-עִירוֹ: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת בְּכָל

כב יג וַיֵּשֶׁא אֲבִרְהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה-אֵיל אֲחֵר נֹאֲחַז בְּסִבְךָ בְּקֶרְנָיו" פִּרְשָׁה
 וְטַבְעָה מִשֶּׁה רַעֲנָן
 עַל פִּי פִּשְׁוֹנוֹ שֶׁל מִקְרָא קֶרְנֵי הָאֵיל (זָכַר הַכֶּבֶשׂ) הֵיוּ לוֹ לְדוּעָק וּבִגְלָלָן
 אֲבִרְהָם הַצִּלִּיחַ לְתוֹפְסוֹ בַּקְּלוֹת. בַּמִּדְרָשׁ שָׁכַל טוֹב (בְּרַאשִׁית, וִירָא פֶּרֶק כַּב)
 מוֹבֵאֵת גִּישָׁה זֹו בַּצִּד גִּישָׁה הַפּוֹכָה הָאוֹמֶרֶת שֶׁהַסִּבְךָ עֵיכֵב אֶת הָאֵיל בְּדִרְכּוֹ
 אֶל אֲבִרְהָם:
 ...וְנֹאֲחַז בְּסִבְךָ בְּקֶרְנָיו. סִבְךָ הוּא אֵילָן שֶׁעֲנַפָּיו צָפוּפִין מְאֹד, דּוֹמֶה לוֹ 'וֹנֶקֶי סִבְכִּי
 הַיֵּער בְּבִרְזֵל', 'בְּסִבְךָ עַץ קֶרְדֻּמוֹת', הִיָּה הַשָּׁטָן מַעֲכָבוֹ, וְהִיָּה נִשְׁמַט מִסִּבְךָ זֶה,
 וְנִסְבְךָ בַּחוּרֶשׁ אַחֵר. וַיֵּ"א טַעַם אַחֵר שֶׁנֹּאֲחַז בְּסִבְךָ בְּקֶרְנָיו, כִּדִּי שִׁיָּהָ נח לוֹ
 לְתַפְסוֹ, וְהוּא דֶּרֶךְ הַפִּשְׁוֹנוֹ.
 הַעוֹבְדָה שֶׁקֶרְנֵי הָאֵיל הַסִּתְבָּכוֹ בְּאֵילָן רוֹמֶזֶת עַל כֵּךְ שֶׁהֵן הֵיוּ קֶרְנִים מִפּוֹתְלוֹת
 וְלִכֵּן לֹא נִתֵּן הִיָּה לְשׁוֹלֶפֶן בַּקְּלוֹת. אֲכֵן קֶרְנֵי אֵילִים מִפּוֹתְלוֹת מְאֹד (תַּמּוּנָה 1)

תמונה 1 - מופלון - זכר
 צילם: Volker.G

בְּנִיגוּד לְמַשַּׁל לְקֶרְנֵי עֵיזִים. "יִתְּכֵן שֶׁעוֹבְדָה זֹו
 מִהוּוֶה טַעַם נֹסֵף לְהַעֲדִיפָה שׁוֹפֵר מִבַּעַל חַיִּים שֶׁקֶרְנָיו מִפּוֹתְלוֹת כֹּאשֶׁר אֵין
 בְּנִמְצָא קֶרֶן שֶׁל אֵיל. "שׁוֹפֵר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִצּוֹתוֹ בִּשְׁל אֵיל וְכַפּוּף;
 וּבְדִיעֵבַד, כָּל הַשׁוֹפְרוֹת כַּשֵּׁרִים, בֵּין פִּשְׁוֹטִים בֵּין כַּפּוּפִים, וּמִצּוֹה בַּכַּפּוּפִים יוֹתֵר

מבפשוטים" (שו"ע או"ח תקפז, הלכות ראש השנה). אמנם הטעם העיקרי הוא כאמור בירושלמי (ראש השנה, פ"ג) "כדי שיכופו את לבם בתפלה" אך ייתכן גם שקרן כפופה מזכירה את האחוזות האיל בסבך.

קרני הפריים לעומת קרני האיילים

קיומן של קרניים בצורות ואורכים שונים מוביל לשאלה מהו הקשר בין מגוון זה והתפקידים שהן ממלאות? נפתח בתיאור ההבדלים בין קרני בני משפחת האיילים ומשפחת הפריים הדומות מאד זו לזו בתכונות רבות כמו העלאת גרה ופרסה שסועה אך שונות מאד במבנה הקרן.

קרני האיילים (antler) מסועפות ועשויות מרקמת עצם אטומה המצופה בעור. לעומת זאת קרני הפריים (horns) אינן מסועפות ובנויות מחומר קרני הדומה לציפורן. הקרן בנויה בצורת שפופרת או נדן העוטף ליבת עצם המזדקרת מהגולגולת. ניתן להסיד נדן זה מעל בסיס העצם ולקבל את השופר (שופר=שפופרת). קרני הפריים קבועות ואילו קרני האיילים נושרות בסופה של עונת הרבייה. הבדל נוסף בין המשפחות הוא בנוכחות קרניים גם בנקבות. לעומת האיילים שבהם אין לנקבות קרניים מלבד יוצא מן הכלל אחד והוא אייל הצפון הרי שבמינים רבים של פריים יש קרניים גם לנקבות. בדרך כלל קרני הזכרים גדולות יותר ונוכחותן מובנת מאד משום שהן משמשות בעיקר לקרבות טריטוריאליים או להשגת בנות זוג אך שאלת קיומן של קרניים בנקבות העסיקה ומעסיקה חוקרים.

הערך התוך מיני על קרני הנקבות בפריים

אחד ההסברים למגוון מיני הקרניים במינים השונים, והפחות מפורסם, הוא שומבנה הקרן מאפשר לבני המין לזהות זה את זה. מינים רבים של אנטילופות מסוגלים להמליט בני כלאיים אך צאצאים אלו כמעט שאינם פוריים או עקרים לחלוטין. מסיבה זו על כל פרט להיות מסוגל לזהות במהירות את בני מינו על מנת שלא לבזבז עונת רבייה. קיימות דרכים רבות לזיהוי הדדי אך הסימן הבולט ביותר הנראה למרחקים הוא מבנה הקרניים. הסבר זה עשוי להיות נימוק לנוכחות הקרניים גם בנקבות.

יש שהציעו שהקרניים בנקבות הפריים משמשות ככלי נשק בתחרות על מקורות מזון וכהוכחה משתמשים בקשר בין גודל העדר ונוכחות קרניים. הטענה היא שבמינים החיים בעדרים גדולים התחרות על מקורות המזון חריפה יותר ולכן במינים אלו גדלה ההסתברות שגם הנקבות תהיינה בעלות קרניים. הסבר אחר הוא שקרני הנקבות הן למעשה חיקי לקרני הזכרים ונועדו להרתיע את הזכרים מלתקוף את הצעידים. כראיה מצינים את העובדה שהתופעה של נקבות בעלות קרניים בולטת במינים בהם קיימים עדרים מעורבים של זכרים ונקבות.

קרני הנקבות כאמצעי הגנה מפני טורפים

חוקרים משערים שמינים גבוהים החיים במרחבים פתוחים נראים ממרחקים גדולים יותר ולכן חשופים לטריפה. במינים אלו יש יתרון לנוכחות קרניים גם בנקבות בניגוד למינים קטנים בעלי צבעי הסוואה או החיים בסבך. טענה נוספת היא שבמינים גדולים וחזקים נפוצה יותר התופעה של נקבות בעלות קרניים. משקל גוף גבוה בצרוף קרניים מאפשר לנקבות להתגונן מפני טורפים ואכן נצפו במינים אלו מקרים רבים שבהם אימהות הניסו טורפים שניסו להתנכל להן או לצאצאיהן. מוכר היטב סרטון המציג חבורת תאואים המניסה אריות שניסו לטרוף את אחד מבני העדר. במינים אלו הקרניים ישרות ומופנות לאחור ולקו האמצע של הגולגולת (תמונה 2).

תמונה 2 - תאו אפריקני
צילם: Ikiwaner

מבנה זה, כאשר הראש מופנה כלפי מטה, מאפשר לנוע את הקרניים בטורף המתקרב אך לא להתחמק ממכות קרני יריבים לכן ברור שאין הוא משמש לקרבות תוך מיניים אלא להגנה.
לתגובות ורישום לקבלת מאמרי צמחים ובעלי חיים על פי סדר הדף היומי:
raananmoshe1@gmail.com

תן לחכם ויחכם-עוד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם): php.gilionot/net.ladaat.www

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום העלאת מאמרים
ff771febc5bf6a14/dvir/search#/0/u/ca/mail/com.google.mail/

אם אתה מתעניין
בהגטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בעושיאם לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺